

M

Arkeologiska undersökningar
i Vörå i juli 1923.

På min förrättningsresa till Österbotten i juli 1923 besökte jag även Vörå, där bankedirektören-författaren Jacob Tegengren under en följd av år bedrivit flitiga hembyggelsforskningar och av Arkeologiska Kommissionen fått tillåtelse att undersöka en del fornlämningar för Nationalmuseets räkning.

I.

År 1920 hade hr T. upptäckt en stor trekantig stensättning i Anders Ohlss till Lomby hörande hemmans skog i östra Vörå. Stället ligger enligt T. 5100 m österut från gamla gästgiveriet (Nygårds); Miesby och ca 100 m söder om Hårmåvågen. Över fornlämningen hade hr T. gjort en kartskiss samt insänt denna till Nationalmuseet (jfr. Tegengrens i Vörå Kapseln förvarade brev av den 12 dec. 1920 till undersekreteraren).¹⁾ På hr T:s förslag åkte han och jag ut till stensättningen för att fotografiera den.

Fornlämningen ligger på det av hr T. angivna stället S om Vöråkanalen på en skogsudd, som i öster begränsas av ångsmark. Den bildar en i detta hörnet öppen trekant, vars sidor bestå av låga stenvallar, uppstaplade av kullerstenar. Trekantens ca 12 m långa bas är vänd mot SW, de ungefär 16 m långa benen vända mot NW och O. Öppningen är i Smellan två jordfasta stenar. Från den västra av dessa utgår åt S en ca 7 m lång, 1 m bred och 0,4 m hög stenvall. I västra hörnet stå två stora erratiska block och på yttre sidan om dem finnas åter uppstaplade stenar. Och

¹⁾ Jfr även brevet av den 3 dec. 1923.

1
norra höonet utmärkes av stora stenar. Innanför
trekanten befinner sig en stor hög, i vilken herr
Tegengren hade hittat tegelstensbitar. Herr T. förmodar att
högen härrör från en liten Vaja eller skogsbasta, kanske uppförd
av de arbetare, som på 1850-ol. 1860-talet genom sprängning och
grävning utvidgade den lilla bäck, som rann förbi platsen, till
en kanal. Från vilken tid själva stensättningen härstammar, är
tillsviclarare omöjligt att säga. Fornlämningen borde kartläggas
och undersökas.

II

I de djupa skogarna i västra delen av Lot-
laks by befinner sig ett par stora rösgropper,
vilka hr Tegengren hade upplagat år 1921 (Jfr T:s
brev av 24/5 och 14/9 1921 samt 23/3 1922 till underkecknad
jämfte kartskisser och förteckningar, förvarade i Vöri-
Kapseln). I ett av dessa rösen - nr 345 i Tegengrens för-
teckning - , beläget på Helsinghemmens skogskeifte
hade en vallpojke, Härize Renar Timmerhelm, hit-
tat en fingerring av brons, vilken av hr T. blev
insänd till Nationalmuseet (Kat. 7892:1). Då
ringen torde härstamma från äldre järnåldern, an-
såg jag det vara på sin plats att resterna av
det sönderplöckade röset bleve undersökta för
att rädsla eventuellt där ännu förekommande
fornsaker. Undersökningen verkställdes av hr Te-
gengren och mig den 13. juli 1923.

Rösgruppen på Helsing^{skogs}keifte ligger ungefär
4,5 km fågelvägen SW om Helsing hemmens åbyg-
nader i Lottaks ^{eller} samt 7,3 km fågelvägen WNW
om Vöri kyrka och ca 0,8 km NNW om Kivolensträsket

vid dess norra ända T. hade hittat 18 rösen. Hel-
singrösenas antal utgör enligt T. 56 stycken (nr
315-370 i ovanstående rösförteckning). Om de verkligen
alla äro forngravor eller om ätmanstone en del av
dem måste uppfattas som aellingsrösen, kan först
genom en undersökning avgöras. De ligga omkring
lantmätarens basvä för Lottaks by och äro genom-
gående små.

Innan resterna av det ovanstående röset blevo
~~undersökta~~ genomletade, undersöktes av oss ett av
de största rösena inom gruppen, men även det av
ganska blygsamma dimensioner. Detta röse (nr
315 i förteckningen) låg mitt på basvä och mätte
ca 5,50 m i genomskärning och ca 0,70 m i höjd.
Det var uppfört mellan flera stora jordfasta ste-
nar och bestod av 2-5 varv större och mindre ste-
nar utan jordfyllning. Våra södra ränder fanns
en väldig jordfast sten med flät något sluttande
yta, vilken ursprungligen torde ha varit h.o.h.
betäckt av mindre stenar. Mot denna vilade
tvänne stora avlänga stenar i lutande ställning
(jfr. planen och genomskärningen). Vid genomletande
av den magra sandjorden på botten hittades var-
ken brända ben eller fornsaker. Röset återupp-
byggdes efter undersökningen.

Därefter skreds till undersökning av rösbottnen
nr 345. Röset låg enligt Tezengsens karta 45-50 m
W S W om röset 315 och var uppfört på en flat
klippa. Av detsamma återstod blott en del bot-
tenstenar på dess östra hälft, men att döma där-
av att i rösets närmaste omgivning låg en relativt

ringa mängd stenar, som kunde anses ha blivit bortplockade och underslängda vid rösets förstoring, torde forn lämningen ha varit helt låg. Den ursprungliga diametern kan uppskattas till ca 6 m. Vid letning i det tunna sandblandade kulturskiktet, som betäckte berget, hittades 28 stycken lerkliningsbitar, men inga brända ben. Jfr katal. 8235.

Ett litet stycke Wom detta röse befunns sig en gammal eldstad ("ryssugn"), som fotografierades av mig (plåt nr 6060).

III

På herr Tegengrens anhöllan undersöktes av oss den 14 juli ett litet röse på Nyhaga backen vid Slögs hemman i Lottlaks by. Backen ligger ca 175 m NO om Slösgårdarna och är dels uppodlad, dels skogbevuxen. Här hade hr T. år 1920 antecknat en rösekomplex, som han trodde sig "kunna sönderdelas i 8 särskilda gravkammel. Centralröset i mitten mätte ungefär 14 m i genomsnitt. Gravarna äro så gott som alldeles orörda - de bäst bibehållna jag sett i Väst. Vad som väckte min uppmärksamhet var att stenarna mellan centralröset och rösen nr 2 och 3 voro lagda i form av en låg mur eller långsträckt rektangel; dessutom fanns en låg rektangelformig stensättning Wom rösen 1 och 2. På tre ställen (a, b, c) voro stenarna raddade så, att de bildade båt- eller hammarsliknande inskjutningar." (Tegengrens brev av den 23 sept. 1920 till under tecknad. Brevet, som ät-

följes av en minnet gjord kartskiss, förvaras i Vörå-Kapseln i topogr. arkivet).

Enligt min åsikt är det stora stenhålströt icke en rösekomplex utan en gammal strandvall. Att på några ställen inom hålströt funnos kummelformiga upphöjningar, "murer" m. m. Kan bero därpå att skattsökare under sina letningar här och där staplat upp stenar, men det är icke heller omöjligt att man i forntiden bezagnat strandvallen till gravplats och uppkastat innanför den samma några mindre kummel. (Jfr. fotografien nr 6057, där i förgrunden en av "de balthamnsliknande inshjuttingarne" i strandvallen är synlig). Denna gång bestöto vi oss dock icke för att undersöka någon av dessa upphöjningar inom strandvallen, utan valde ett litet jordblandat röse några m. Sam strandvallen.

Detta röse mätte blott 5,5 m i genomskärning och höjde sig 60 cm över en punkt vid dess västra periferi. Det visade sig vara uppfört över ett antal väldiga jordfasta stenar. På dessa äro stora stenar vältrade; mellanrummen äro utfyllda med små stenar. Under de lagda stenarna bestod botten av ett svart lager, innehållande tämligen rikliga rester av fräken och starr. Under detta lager grövre sand. Varken brända ben eller fornsaker hittades i röset. Efter undersökningen kastades stenarna tillbaka på röset. (Jfr. fotogr. 6058 o. 6059).

Helsingfors den 7 december 1923

Alfred Hackman.

Pl. nr 6063

Östergötlands
Länsmuseum
Björnsborg

Del av en stensättning i Anders Ohlss hemmans skog, Lom-
by, 5100 m Örn Nyjords Minne och 100 m S om Stämavägen. I fic-
grunden den på vidsträckt karta med rött blått betecknad stensallen.

Pl. nr 6064

Del av ovanstående ovanstående stensättning, på
ovanstående karta kross betecknad med .

Plåt nr 6061

Röset 315 i Helsinghemmans skog i västra delen av Lot-
laks by, sett från SSW.

Plåt nr 6062

Samma röse under pågående undersökning, sett från
SSW.

Plåt nr 6060

Gammal eldstad ("ryssugn") i Helings hemmans skog
i västra delen av Lottlaks by.

Plåt nr 6057.

Stenkölster i närheten av Slögakemmens äbyggevader i
Lottlaks by.

Plåt nr 6058.
Stenröse invid Slögs hemmans äbyggsvader i Lotleko by.

Plåt nr 6059.
Samma röse under pågående undersökning.

Alfred Håkman 1923.

Röse nr. 315
 i Helsinghemmans skog
 i Lottlaks by, Våra socken.
 B. undersökt 1923 av Jacob
 Tegengren och A. Hackman

